

ПЛАН Б: ПОДАТКОВА ПОЛІТИКА

Загальні потреби України у додатковому фінансуванні та пропозиції щодо збільшення надходжень за рахунок податкових надходжень

Упродовж 2023 року вітчизняні експерти і аналітики міжнародних фінансових інституцій – зокрема, Світового банку та МВФ, – кілька разів переглядали прогнози розвитку економіки України, змінюючи їх на краще. Якщо, приміром, у квітневому огляді «Перспективи світової економіки» Міжнародний валютний фонд передбачав падіння нашого ВВП на 3%, то нещодавнє рішення Ради директорів Фонду про другий перегляд програми EFF ґрунтується на прогнозі економічного зростання у 4,5%.

Рівень інфляції,
за попередніми
розрахунками,

мав перевищити

21%

зараз інфляція становить лише

4,3%

Відносно стабільна ситуація і на валютному ринку, обсяги міжнародних резервів та інші показники, що свідчить про збереження макрофінансової стабільності¹.

Ключовим завданням внутрішньої політики було переведення національної економіки на воєнні рейки, створення ефективної моделі мобілізації та перерозподілу ресурсів економіки (фінансових, трудових, матеріальних) для максимально можливого задоволення потреб військово-оборонного комплексу та збройних сил.

¹ Як українська економіка пережила другий воєнний рік

<https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3803794-ak-ukrainska-ekonomika-perezila-drugij-voennij-rik.html>

Основні здобутки 2023 року²:

1

Україна зберегла незалежність і державний суверенітет.

2

Залучення безпрецедентних обсягів військової та економічної допомоги від зовнішніх союзників.

З лютого 2022 до листопада 2023 року держави-союзниці оголосили про надання військової, фінансової й гуманітарної допомоги на суму 255 млрд євро, з яких майже 100 млрд – військова допомога. Загальна допомога становила близько 85% ВВП щороку. Впродовж 2022-2023 рр. допомога надходила ритмічно та вчасно. Фактично станом на 2023 р. до державного бюджету надійшло 70,6 млрд дол. грантової та кредитної фінансової допомоги.

3

Успішна співпраця з МВФ.

У 2023 році Україна узгодила з МВФ пакет програмного фінансування EFF загальним обсягом 15,6 млрд дол., з яких в поточному році отримано 4,5 млрд дол. Україна виконує структурні маяки та індикативні цілі, визначені програмними зобов'язаннями.

4

Економіка України поступово відновлюється від початкового воєнного шоку.

Падіння виробництва вдалося припинити, налагоджуються нові технологічні процеси, відбувається конверсія реального сектора. Реальний ВВП України за попередніми даними Державної служби статистики в 2023 році збільшиться на 5,3%, однак падіння відносно довоєнного періоду є суттєвим і складає близько 25%.

5

Збережено стабільність банківської системи.

Банківська система залишається стабільною, достатньо капіталізованою, ліквідною та прибутковою. Війна загалом не справила негативного впливу на стан банківської системи. Показники достатності капіталу та ліквідності в рази перевищують нормативні значення, а чистий прибуток складе близько 150 млрд грн за підсумками 2023 року. Таким чином банківська система має суттєвий потенціал для розширення кредитування, що є вагомим чинником відновлення економіки.

² Економічні підсумки 2023 року та завдання на 2024 рік <https://www.epravda.com.ua/columns/2024/01/1/708280/>

6

Забезпечено валютну стабільність.

Завдяки достатньому надходженню міжнародної допомоги, вчасному запровадженню фіксованого обмінного курсу та валютних обмежень – вдалося зберегти валютну стабільність і навіть поповнити валютні резерви до рекордного рівня – понад 5 місяців імпорту або майже 39 млрд дол. станом на 1 грудня 2023 року. Однак, стан валютної рівноваги залишається нестійким. Основний ризик – гігантське негативне торговельне сальдо – 31 млрд дол. за підсумками 10 місяців 2023 р., передусім через зростання потреб економіки в імпорті, блокування українського експорту, проблеми з поверненням валютної виручки.

7

Реалізовано системну підтримку бізнесу та населення за каналом державної грантової, кредитної та гарантійної допомоги.

Уряд запровадив гранти на відкриття власного малого бізнесу, розширив функціонал кредитної програми "Доступні кредити 5-7-9", започаткував програму державних портфельних гарантій, запровадив нові програми підтримки іпотечного кредитування "Доступна іпотека 7%" та "ЄОселя". На період воєнного стану запроваджено можливість отримання кредитів під 0% річних з гарантією до 80% суми кредиту, збільшено максимальний розмір кредиту до 60 млн грн, збільшено строки надання кредитів до 3-5 років, пом'якшено вимоги до застави. Під час воєнного стану в межах програми "5-7-9" було видано понад 40 тис. пільгових кредитів на суму майже 170 млрд грн. Реалізація зазначених програм дозволила покращити ефективність перерозподілу національних заощаджень на цілі підтримки функціонування економіки через банківську систему.

8

Бюджетна система працює безперебійно.

Бюджетна система працює безперебійно, але із значним фіскальним дефіцитом, який складає понад 30% ВВП (без врахування грантів в складі доходів). Міжнародна фінансова підтримка надійшла у обсязі понад 70 млрд дол. з початку війни, що сформувало 1/3 всіх фінансових ресурсів держави, отриманих у 2022-2023 роках. Стабільність фінансування фіскального дефіциту дозволила задовольняти критично важливі фінансові потреби оборонної сфери. Однак державний борг вже складає близько 80% ВВП, а в наступному році, ймовірно, перетне рівень у 100% ВВП, що сигналізує про високі ризики для боргової стійкості державних фінансів.

9

Уряд України розпочав переведення вітчизняної промисловості на воєнні рейки.

У 2023 потужності вітчизняного оборонно-промислового комплексу (ОПК) зросли в 4 рази проти 2022 р., а в 2024 р. зростуть ще у 6 разів.

10

Інфляція наприкінці 2023 р. знизилася до 5% в річному вимірі

Тоді як ще рік тому її значення сягало майже 30%. Поточний рівень інфляції відповідає цільовому діапазону НБУ (5 +/-1%), однак не відповідає минулорічним прогнозам НБУ (21%). На зниження рівня інфляції вплинули як структурні шоки (скорочення сукупного попиту, проблеми з експортом агропродукції), так і політичні рішення (стабільність обмінного курсу, жорстка монетарна політика, мораторій на комунальні тарифи). Низький рівень інфляції посилив фінансову стабільність. Однак стрімке падіння інфляції нижче рівня процентних ставок спричинило додаткові втрати економіки та державних фінансів від зростання реальних процентних витрат.

Що не вдалося зробити у 2023 році³:

1

Обсяги воєнного виробництва залишаються недостатніми, щоб задовольнити потреби ЗСУ.

2

Потенціал внутрішніх заощаджень майже не використовується на цілі розвитку та структурної перебудови економіки країни.

У банківській системі зосереджено понад 2,1 трлн грн депозитів юридичних та фізичних осіб. Вільні ліквідні кошти банків становлять майже 1 трлн грн. Крім того, в позабанківському обігу знаходиться понад 118 млрд дол. готівкової іноземної валюти. Однак перерозподіл цих коштів на цілі підтримки економічного розвитку чи фінансування фіскального дефіциту залишається вкрай слабким. Так, рівень кредитування економіки постійно зменшується, незважаючи на масштабні державні програми підтримки, а залучення Урядом коштів з внутрішнього боргового ринку залишається мізерним.

³ Економічні підсумки 2023 року та завдання на 2024 рік <https://www.epravda.com.ua/columns/2024/01/1/708280/>

3

Висока імпортозалежність економіки, що постійно наростає.

Україні не вдалося достатньою мірою налагодити вітчизняні виробництва для того, щоб зменшити потреби економіки в імпорті. Дефіцит зовнішньої торгівлі суттєво перевищив очікування і за 10 місяців 2023 року вже становив 31,3 млрд дол, тоді як МВФ очікував річне значення цього показника на рівні 22,4 млрд дол. Структурний дефіцит фінансування платіжного балансу (без врахування зовнішньої допомоги) становить близько 30 млрд дол. на рік.

На другий рік війни – українська економіка почувається краще, ніж у перший. Безробіття зменшилося, відновилося діяльність малого бізнесу, збільшується кількість зареєстрованих підприємців, опитування свідчать про покращення ділової активності та споживчих настроїв.

На 1,8 трлн грн доходів, які наступного року може забезпечити українська економіка затверджено 3,3 трлн видатків. Бюджетний дефіцит в 2023 році – це чверть усього ВВП, **в 2024 році планується його скорочення до 20%**. Для порівняння: у довоєнний період бюджетний дефіцит складав 2-3%, в період боротьби з ковідом він зріс до максимальних 6%. З початком повномасштабної російської агресії половина бюджетних видатків витрачається на армію. **У кошторисі на 2024 рік видатки на оборону становитимуть 1,6 трлн грн – це 50,5% витрат.** Інша половина – на зарплати бюджетникам і держслужбовцям, соціальні видатки та пенсії. Коштів, які виробляє економіка, вистачає лише на першу половину – армію. Решта планується профінансувати за рахунок міжнародних партнерів.

За даними Міністерства фінансів

⁴ Війна на виживання. Що буде з Україною без західних грошей <https://www.bbc.com/ukrainian/articles/cn4p6rjjq91o>

Грантові кошти, які надаються на безповоротних умовах, склали **11,5 млрд доларів США**, близько **27%** від загального обсягу фінансування. **Водночас усі кредити** Україна отримувала на пільгових умовах.

Найбільшими донорами фінансової допомоги у 2023 році були:

Європейський Союз

19,7 МЛРД USD

(пільгове фінансування);

США

11 МЛРД USD

(гранти);

**Міжнародний
Валютний Фонд**

4,5 МЛРД USD

(пільгове фінансування);

Японія

3,6 МЛРД USD

(пільгове фінансування та гранти);

Канада

1,8 МЛРД USD

(пільгове фінансування);

Великобританія

1,0 МЛРД USD

(гарантія);

Світовий банк

652 МЛН USD

(пільгове фінансування);

Усі кошти від міжнародних партнерів були спрямовані на пріоритетні видатки держбюджету. Мінфін тісно співпрацює з донорами для забезпечення моніторингу цільового використання кожного долара наданої фінансової допомоги. Довіра партнерів є ключовим активом у продовженні співпраці. Загалом від початку повномасштабної війни, міжнародні партнери спрямували до України 73,7 млрд доларів США⁵.

Джерела фінансування загального фонду державного бюджету⁶

Таблиця 1

Джерела фінансування	2022	2023
ЄС	7 961	19 530
США	11 980	10 950
МВФ	2 693	4 475
Японія	581	3 626
Канада	1 889	1 757
Світовий банк	1 385	660
Велика Британія	1 040	998
Німеччина	1 584	105
ЄІБ	720	-
Франція	437	-
Італія	330	-
Нідерланди	318	-
Норвегія	21	190
Іспанія	-	96
Данія	51	-
Швеція	49	-
Фінляндія	-	36
Швейцарія	-	30
Литва	22	-
Ірландія	-	21
Латвія	16	-
Австрія	11	-
Бельгія	5	3
Ісландія	0,5	2
Албанія	1	-
Естонія	-	0,1
Всього	31 095	42 479

млн. дол. США

⁵ У 2023 році Мінфін України залучив 42,6 млрд доларів США пільгового та грантового фінансування від міжнародних партнерів https://www.mof.gov.ua/uk/news/ministry_of_finance_of_ukraine_attracted_usd_426_billion_of_concessional_and_grant_financing_from_international_partners_in_2023-4370

⁶ У 2023 році Мінфін України залучив 42,6 млрд доларів США пільгового та грантового фінансування від міжнародних партнерів https://www.mof.gov.ua/uk/news/ministry_of_finance_of_ukraine_attracted_usd_426_billion_of_concessional_and_grant_financing_from_international_partners_in_2023-4370

Очікується, що наступного року країна має отримати приблизно таку саму суму міжнародної допомоги, як і в 2023 році, проте на сьогоднішній день твердих гарантій забезпечити у вигляді грантів, або кредитів фінансування бюджетного дефіциту на всю суму наразі немає. Особливо гостро стоїть питання міжнародної допомоги від США, де наближаються президентські вибори, і головним політичним гравцем стає дедалі складніше досягати компромісів.

Серед можливих теоретичних варіантів забезпечити покриття бюджетного дефіциту в умовах коли міжнародні партнери не наддадуть всього обсягу міжнародної підтримки може бути внутрішнє залучення коштів через ОВДП. **Найкращий варіант**, якщо покупцями будуть банки, юридичні фізичні особи. Проте в умовах критичної ситуації купівля ОВДП може бути і НБУ, проте в середньостроковій перспективі це може мати негативні наслідки у вигляді високої інфляції та девальвації гривні.

Другий напрямок – це коригування політики НБУ, щодо облікової ставки і курсу національної валюти, які ми проаналізували в іншій аналітичній роботі, короткі висновки з якої є наступними: незначна девальвація гривні в розмірі 10% позитивно вплине на внутрішнє виробництво, збільшить надходження митних платежів до бюджету, а також дасть можливість Міністерству фінансів отримувати більший гривневий еквівалент міжнародної фінансової допомоги.

Третій напрямок, над яким працює Міністерство фінансів, що має забезпечити додаткові надходження в розмірі 44 млрд грн є зміна податкової політики, детальніше ці пропозиції про що ми розглянемо нижче і запропонуємо альтернативні кроки, що будуть менше негативного впливу на українську економіку.

Для оцінки можливих сценаріїв покриття бюджетного дефіциту в 2024 році визначимо **ОСНОВНІ РИЗИКИ**, які безпосередньо впливають на економічну ситуації та макроекономічну стабільність:

Головний ризик 2024 року – це туман війни.

Передбачити наслідки впливу війни на економіку з достовірною точністю практично неможливо. Наслідком ескалації воєнних дій може бути додаткове скорочення виробничого потенціалу країни та втрати трудових ресурсів. Це руйнуватиме продуктивні сили економіки та підірватиме можливості для її відновлення.

Зовнішньополітичні ризики.

Зниження обсягів та порушення ритмічності міжнародної підтримки України через політичні процеси в країнах-партнерах може заподіяти суттєву шкоду як фінансовій стабільності, так і обороноздатності країни.

Блокування транспортних шляхів для експорту та імпорту.

Продовження блокади вантажних перевезень на Західному кордоні та обмеження морських транспортних шляхів негативно впливатиме на зовнішньоторговельний баланс, що генеруватиме ризики для валютної стабільності.

Техногенні катастрофи.

Внаслідок ударів російських окупантів по об'єктах критичної цивільної інфраструктури загострюються ризики виникнення аварій, що потребуватиме додаткових витрат бюджетних коштів та знижуватиме продуктивність економіки.

Можливе загострення протестних настроїв у суспільстві

Внаслідок інформаційних атак ворога, посилення мобілізації, зменшенням соціальних виплат тощо, можливі загострення протестних настроїв у суспільстві.

Ключовим завданням в 2024 році залишається побудова економіки воєнного часу, що має передбачати мобілізацію матеріальних, фінансових і людських ресурсів, та їх спрямування на максимальне повне забезпечення потреб армії. Це передбачає збільшення державного замовлення для оборонних підприємств та підприємств здатних виготовляти продукцію для потреб армії, при цьому надання переваги у виконанні державних замовлень у вітчизняних підприємств тощо. Тобто **воєнна економіка** – це насамперед економіка державного попиту і державних стимулів. Саме через державне замовлення потрібно посилювати потенціал воєнного виробництва. Важливим аспектом підтримки бізнесу є запуск державної системи страхування інвестицій від воєнних ризиків із залученням коштів міжнародних донорів. Окремий акцент державних стабілізаційних програм підтримки бізнесу необхідно робити на проєктах створення робочих місць у сферах локалізації виробництва.

Таким чином, Україна стикається з серйозними викликами, пов'язаними із війною, але ретельне планування та реалізація стратегій можуть допомогти забезпечити економічну стійкість та соціальну підтримку. Міжнародна співпраця та дипломатичні зусилля грають важливу роль у стабілізації ситуації та отриманні підтримки. переважно зумовлене зміною дизайну програми в умовах повномасштабної війни.

Аналіз податкової політики на 2024 рік

27 грудня Уряд ухвалив Національну стратегію доходів на 2024-2030 роки, яка є дорожньою картою реформування податкової та митної системи України вона передбачає адаптацію податкового та митного законодавства до стандартів Європейського Союзу, а також є одним зі структурних маяків передбачених програмою Механізму розширеного фінансування (EFF) МВФ.

В Національну стратегію доходів викладено загальний напрям реформ. При цьому вона є гнучким документом, який допускає коригування послідовності заходів і наповнення, зважаючи на обставини, в тому числі - за результатами додаткових досліджень та обговорень практичних аспектів відповідних реформ з зацікавленими сторонами.

У контексті перспектив реформування податкової системи України, намічених у Національній стратегії доходів на 2024-2030 роки, виявляються наступні

Ключові напрямки дій:

1

Заборона використання спрощеної системи оподаткування для юридичних осіб та поступове підвищення ставок податку до 18% для юридичних осіб, які раніше користувалися цією системою.

2

Підвищення ставок спрощеної системи оподаткування для фізичних осіб – підприємців, з введенням диверсифікованих ставок залежно від виду діяльності.

3

Зменшення обсягу видів діяльності, що підпадають під спрощену систему оподаткування, та перегляд ставок для агровиробників.

4

Обов'язкове використання РРО та ведення обліку походження товарів для всіх суб'єктів господарювання, що користуються спрощеною системою.

5

Введення прогресивної шкали оподаткування ПДФО для фізичних осіб, проте конкретні ставки та граничні розміри доходу ще не визначені.

6

Реформа системи податкових пільг та знижок, в тому числі введення відшкодування податку на основі витрат на поліпшення житлових умов, бізнесу, лікування та освіти.

7

Запровадження європейських правил оподаткування прибутку підприємств та гармонізація законодавства про ПДВ з директивами ЄС.

8

Підвищення акцизів на пальне, алкогольні та тютюнові вироби до мінімального рівня ставок ЄС та розгляд можливості введення акцизу на солодкі напої.

9

Підвищення ставок екологічного податку на викиди вуглецю після завершення війни.

10

Зміна бази оподаткування податку на майно за оціночною вартістю нерухомості.

11

Надання більшої автономії місцевим органам влади у сфері місцевих податків та зборів та систематична оцінка податкових пільг з подальшим їх переглядом.

Ці напрямки, мають визначати стратегію податкової політики країни на наступні роки.

Основні положення податкових ініціатив в 2024 році озвучив голова податкового комітету Верховної ради Данило Гетманцев в ефірі марафону "Єдині новини": запровадження військового збору для ФОП та юридичних платників єдиного податку, а також збільшення оподаткування певних видів операцій з нерухомим майном та ювелірними виробами, що має забезпечити додаткові надходження до державного бюджету в розмірі 44 млрд грн.

Збільшення податкового навантаження на підприємців в умовах війни, ускладнення логістики, мобілізації працівників, зменшення доходів населення тощо може мати наступні

1 Зростання виробничих витрат:

Збільшення податкового тиску призводить до зростання витрат на виробництво товарів або послуг. Це може призвести до зменшення прибутковості підприємства і зробити його менш конкурентоспроможним на ринку.

2 Зменшення інвестицій:

Підвищення внутрішніх податків може змусити підприємства скоротити свої інвестиції в розвиток і модернізацію виробництва. Це може негативно вплинути на інноваційність та конкурентоспроможність підприємства в майбутньому.

3 Зменшення зайнятості:

Внаслідок збільшення податкового навантаження підприємства можуть бути змушені зменшити кількість співробітників або затримати плани щодо розширення персоналу. Це може призвести до збільшення безробіття та зменшення рівня доходів населення.

4 Зменшення рентабельності:

Високі податки можуть призвести до зменшення рентабельності підприємства, оскільки більша частина прибутку буде спрямована на виплату податків, а не на розвиток бізнесу.

5 Зниження конкурентоспроможності локального виробника:

Збільшення податкового навантаження може призвести до підвищення собівартості виробництва місцевої продукції, що може зробити її менш конкурентоспроможною порівняно з імпортною альтернативою на ринку. Це може призвести до зниження попиту на місцеві товари та збільшення обсягів імпорту, що загрожує внутрішньому виробнику.

Отже, збільшення податкового навантаження на підприємства може призвести до широкого спектру негативних наслідків, які загрожують їхньому фінансовому стану та економічній стійкості.

Виходячи з цього збільшення надходжень до державного бюджету через збільшення податкового навантаження на внутрішнього виробника вважає недоцільним і таким що буде загрожувати макроекономічній стабільності.

Альтернативним варіантом збільшення податкових надходжень є збільшення оподаткування імпортої продукції через збільшення імпортного мита.

Перевагами збільшення оподаткування імпортої продукції для економіки країни є:

1

Заохочення виробництва внутрішніх товарів:

Збільшення оподаткування імпортої продукції може стимулювати розвиток внутрішнього виробництва, оскільки відповідні товари стають менш конкурентоспроможними на ринку. Це може сприяти створенню нових робочих місць та підвищенню виробничих обсягів в країні.

2

Збільшення податкових надходжень:

Збільшення оподаткування імпортних товарів може призвести до збільшення доходів уряду через збільшення податкових надходжень. Ці додаткові кошти можуть бути спрямовані на соціальні програми, інфраструктурні проекти та інші сфери, що сприяють розвитку економіки.

3

Зменшення залежності від зовнішніх ринків:

Збільшення оподаткування імпортої продукції може допомогти зменшити залежність економіки країни від зовнішніх ринків інших країн. Це може зменшити вразливість економіки до зовнішніх шоків та коливань на світових ринках.

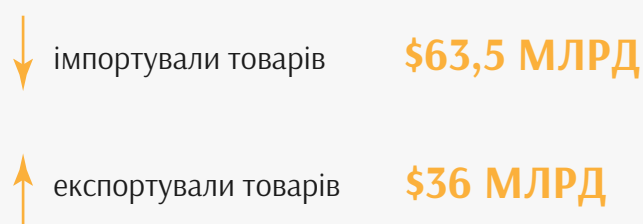
Але слід зазначити і недоліки збільшення оподаткування імпортової продукції для економіки країни, а саме можливе зростання цін на споживчі товари. Проте враховуючи що інфляція є найнижча за останні роки, тому це не є критичним.

Необхідно зазначити, що від'ємне торговельне сальдо в 2023 році склало 27,5 млрд доларів, а відповідно збільшення імпортного мита повністю відповідає правилам Світової організації торгівлі, а саме Стаття XII "Обмеження для збереження рівноваги платіжного балансу" Генеральної угоди про тарифи й торгівлю.

Товарообіг України

За підсумками **2023 року** товарообіг України склав

\$99,4 МЛРД

Оподаткований імпорт склав

\$52,6 МЛРД

що становить 83% загальних обсягів імпортованих товарів.

Податкове навантаження на 1 кг оподаткованого імпорту в січні-грудні 2023 року склало \$0,49/кг, що на 38% більше, ніж за 2022 рік⁷

Отже, додаткові надходження від введення додаткового імпортного мита буде складати \$2,6 млрд, або майже 100 млрд грн.

⁷ <https://www.facebook.com/UkraineCustoms/posts/pfbid034TuVXS9tfsPSexRYPqLbABK9j597i5D8bMm3WEFP2QsS9vDW693FqhQnYu9TaDpVI>